

Mateusz Rolski

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Ekonomii
Katedra Ekonomii
mateusz.rolski@ue.katowice.pl

BANKOWOŚĆ SPÓŁDZIELCZA W GOSPODARCE PRL JAKO PRZYKŁAD ANTYNOMII WOLNOŚCI GOSPODAROWANIA

Streszczenie: Instytucja spółdzielni kredytowej powstała jako forma gospodarowania, której pierwotnym celem było podniesienie ekonomiczne i moralne uboższych warstw społecznych. Należy podkreślić, że bank spółdzielczy jest przedsiębiorstwem prywatnym, którego właścicielami są posiadacze udziałów – członkowie spółdzielni. W okresie Polski Ludowej bankowość spółdzielcza została podporządkowana regułom gospodarki nakazowo-rozdzielczej. Socjalistyczne władze starały się zachować pozory samorządności pod postacią funkcjonowania poszczególnych organów zarządczych. Faktycznie jednak poprzez uchwalanie kolejnych aktów prawnych bankowość spółdzielcza utraciła swój spółdzielczy, prywatny charakter poprzez przekazanie kompetencji decyzyjnych władzy centralnej.

Słowa kluczowe: bankowość spółdzielcza, wolność gospodarcza, PRL.

JEL Classification: G21, N24.

Wprowadzenie

Po drugiej wojnie światowej spółdzielczość oszczędnościowo-pożyczkowa w Polsce znalazła się w niekorzystnym położeniu – zarówno materialnym, jak i ideologicznym. Choć manifest PKWN ogłoszony 22 lipca 1944 r. deklaruje poparcie dla szerokiego rozwoju spółdzielczości w przyszłej Polsce Ludowej, to jednak w praktyce kolejne działania komunistów sprowadzały się do ograniczania samorządności i podporządkowania spółdzielni gospodarce nakazowo-rozdzielczej.

Deklaracja ideowa uchwalona na Zjeździe Przedstawicieli Związków i Central Spółdzielczych w Łodzi z 10 czerwca 1945 r. wyrażała przekonanie o możliwości urzeczywistnienia programu „jednostkowego”, m.in. z zachowaniem organizacji i zasad systemu wielkopolskiej spółdzielczości kredytowej¹ [Ochociński, 1984, s. 27-31]. Niestety propozycja współdziałania instytucji spółdzielczych oraz organów państwowych w praktyce przyjęła formę pogłębionej kontroli i bezpośredniego zarządzania ruchem spółdzielczym [Ochociński, 1984, s. 54].

W niniejszym artykule przyjęto następującą hipotezę: gospodarka nakazowo-rozdzielcza zdeformowała pierwotne zasady funkcjonowania bankowości spółdzielczej opartej na własności prywatnej poprzez ograniczenie suwerenności i przekazanie kompetencji decyzyjnych władzy centralnej. W celu weryfikacji zastosowano analizę źródeł (akty prawne), danych statystycznych oraz literatury przedmiotu.

1. Podporządkowanie regułom gospodarki socjalistycznej

Działania rozpoczęto już dekretem z 24 sierpnia 1945 r., na mocy którego Rada Ministrów mogła nakazać połączenie związków rewizyjnych z jednoczesnym nadaniem statutu [Dekret, 1945]. W związku z tym powstał Związek Rewizyjny Spółdzielni RP oraz Związek Gospodarczy Spółdzielni RP „Społem”. Kolejnym dekretem Bank Gospodarstwa Spółdzielczego (utworzony 22 grudnia 1945 r.) przejął działalność Centralnej Kasy Spółek Rolniczych oraz Banku Spółdzielczego „Społem” [Dekret, 1946]. Tym sposobem komunistyczne władze uzyskały wpływ na strukturę, organizację oraz rewizję instytucji centralnych, co naruszało podstawową dla ruchu spółdzielczego zasadę samorządności. Oficjalnie jednak działania te były urzeczywistnieniem integracji ideologicznej i organizacyjnej spółdzielczości, która nie dokonała się w latach poprzednich [Szczepaniec, 1975, s. 49-50].

Od 1947 r. działalność spółdzielni włączono w ramy narodowego planu gospodarczego – Związkowi Rewizyjnemu Spółdzielni RP nadano uprawnienia do wykonywania czynności administracyjno-gospodarczych [Dekret, 1947], a zatem również ustalanie planów dla sektora spółdzielczego.

---

¹ Wielkopolski typ spółdzielczości kredytowej odznaczał się m.in. uspołecznieniem zysku, który przesądzał o spółdzielczym charakterze wspólnego przedsiębiorstwa. Do innych cech charakterystycznych należało również udzielanie kredytów wyłącznie członkom, zrzeszanie jednostek słabych gospodarczo, czy działalność według zasad samopomocy, solidarności i demokratycznego samorządu.

Kolejne lata koncentrowały się na dalszej przebudowie strukturalno-organizacyjnej sektora spółdzielczości, w tym oszczędnościowo-pożyczkowej. W 1948 r. dekretem o reformie bankowej utworzono gminne kasy spółdzielcze (GKS) [Dekret, 1948]. Dotychczasowe spółdzielnie kredytowe uległy tym samym przekształceniu w nowe instytucje lub podlegały likwidacji. Dekret wskazywał, że „gminne kasy spółdzielcze będą samopomocowymi instytucjami obsługi potrzeb finansowych rolników na terenie jednej lub kilku gmin wiejskich i stanowiące zarazem organ pomocniczy Banku Rolnego” [Dekret, 1948, art. 21, ust. 1]. Ten sam akt prawny powołał do życia również wspomniany Bank Rolny, do zadań którego miało należeć kredytowanie rolnictwa oraz nadzór nad GKS. Bank ten pełnił rolę centrali związkowej, rewizyjnej i finansowej². Faktycznie jednak działalność banku nadrzędnego wobec GKS koncentrowała się na wydawaniu zarządzeń o obligatoryjnym charakterze. Tym samym stworzono system, który w swej istocie stwarzał pozory bankowości spółdzielczej. GKS okazały się jedynymi instytucjami obsługującymi gospodarstwa rolne w zakresie usług bankowych i kredytowych. Konsekwencją tego stanu rzeczy było zatem świadczenie usług także dla rolników niebędących członkami spółdzielni. Fakt ten świadczy o odejściu od pierwotnych zasad systemu wielkopolskiego [Ozdowski, red., 1990, s. 83].

W 1949 r. funkcjonowało 1201 spółdzielni kredytowych, do których należało niespełna 565 tys. członków [Ozdowski, red., 1990, s. 80]. W 1953 r. liczba GKS kształtowała się na poziomie ponad 1350 [Fajfer, Łukaszewski, Wierzbą, 1986, s. 37]. W latach 1950-1954 wartość wkładów oszczędnościowych zmniejszyła się jednak z 15,5 mln zł do zera (zakaz gromadzenia środków wprowadzony w latach 1954-1956). Akcja kredytowa, oparta zatem tylko na kredycie refinansowym, była regulowana na podstawie limitów planu kredytowego, nie zważając na kategorie zdolności kredytowej, czy poziomu kapitałów własnych spółdzielni [Ozdowski, red., 1990, s. 84-85].

2. Próby przywrócenia samorządności

Od drugiej połowy lat 60. XX w. w postępowaniu władz centralnych można dostrzec przejawy odnowy spółdzielczości kredytowej, które trwały do 1975 r. Jako przyczyny pewnego rodzaju odwilży wskazuje się m.in. wprowadzenie nowej polityki rolnej, czy kwestię odciążenia NBP od kredytowania sektora prywatnego.

---

² Z wyjątkiem okresu od 01.08.1953 r. do 31.08.1959 r., w którym rolę tę pełnił NBP.

Jednym z pierwszych aktów prawnych w tym względzie było ogłoszenie w 1956 r. nowych statutów dla kas spółdzielczych [Zarządzenie, 1956]. Statut przywrócił funkcję oszczędnościowo-pożyczkową na własny rachunek. Ponadto uwydatniał cechę samorządności szczególnie w przypadku kompetencji poszczególnych organów kasy, w tym m.in. walnego zgromadzenia. Wprowadził również załączek organizacji związkowej w postaci Komisji do Spraw Kas Spółdzielczych w ramach Narodowej Rady Spółdzielczej (Komisja została powołana uchwałą NRS 25 czerwca 1956 r.). Zapisy aktu nadal uzależniały jednak wiele aspektów działalności kas od państwowych planów kredytowych, czy wytycznych Narodowego Banku Polskiego jako centrali organizacyjnej, finansowej i rewizyjnej.

Kolejne zmiany nastąpiły już rok później. Ustawa z 1957 r. przekształciła gminne kasy spółdzielcze w spółdzielnie oszczędnościowo-pożyczkowe (SOP) rolnicze lub miejskie [Ustawa, 1957, art. 1, ust. 1]. Zakres funkcjonowania obu typów spółdzielni, jak również wysokość pobieranych odsetek i prowizji za czynności bankowe miały być ustalane przez ministra finansów w porozumieniu z Centralnym Związkiem Spółdzielczym.

Co ważne, SOP otrzymały możliwość samodzielnej działalności oszczędnościowo-pożyczkowej wśród rolników i rzemieślników, jak również organizacji związku. Takowy w postaci Związku Spółdzielni Oszczędnościowo-Pożyczkowych powołano na pierwszym krajowym zjeździe delegatów SOP, który odbył się w sierpniu 1957 r. Zjazd stanowił pewnego rodzaju manifest spółdzielców, którzy domagali się przywrócenia SOP cech instytucji spółdzielczych oraz zachowania tradycyjnych zasad spółdzielczych. Według nich spółdzielczość powinna służyć podniesieniu gospodarczemu i kulturalnemu członków. Postulowano przywrócenie funkcjonowania instytucji na zasadach rentowności i uspołecznienie nadwyżki (wzrost funduszy spółdzielni oraz zaspokajanie potrzeb kulturalnych członków), powszechne dobrowolne członkostwo (zrzeszanie ludności mniej zamożnych), czy samopomoc finansową (możliwość udzielania pożyczek członkom spółdzielni). Podkreślano wyodrębnienie dwutorowej działalności pożyczkowej: typowej spółdzielczej oraz kredytowania ze środków planu centralnego na odrębnie ustalonych, administracyjnych zasadach. Zwracano ponadto uwagę na przywrócenie dwóch nie mniej ważnych zasad: samorządności oraz solidarności [Ozdowski, red., 1990, s. 70-71]. Od początku 1958 r. Związek SOP pełnił funkcję reprezentanta interesów spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowych. W tym samym roku instytucja uzyskała uprawnienia m.in. do stanowienia zasad własnego systemu finansowego, zasad własnej działalności kredytowej, czy wytycznych podziału czystej nadwyżki (w uzgodnieniu z ministrem finansów) [Uchwała, 1958].

Ustawa o prawie bankowym z 1960 r. [Ustawa, 1960] wskazywała, że spółdzielnie oszczędnościowo-pożyczkowe miały za zadanie obsługę finansową i kredytowanie rolnictwa, drobnej wytwórczości i usług na terenach wiejskich i w miastach (ludności na terenie działania spółdzielni). Ograniczenia w działalności spółdzielni tego rodzaju przejawiały się w kompetencjach ministra finansów, który np. w porozumieniu z centralną organizacją spółdzielczą mógł zlecać zadania niezawarte w prawie bankowym lub statutach, czy ustalać wysokość odsetek, prowizji i opłat. Uzupełnieniem ustawy było zatem zarządzenie ministra finansów w sprawie zakresu działania SOP [Zarządzenie, 1963]. Instytucje te mogły udzielać pożyczek różnego rodzaju (obrotowych, inwestycyjnych, konsumpcyjnych) ze środków własnych lub w ramach państwowej pomocy kredytowej (w ramach planu kredytowego), jak również ze środków obcych w postaci zgromadzonych wkładów.

System spółdzielczości oszczędnościowo-pożyczkowej do czerwca 1975 r. składał się zatem z SOP zrzeszonych w Centralnym Związku SOP (nazwa zmieniona w 1964 r.), których centralą finansową od 1959 r. ponownie został Bank Rolny, zaś ogólny nadzór nad sektorem pełnił minister finansów.

W latach 1956-1975 odnotowano znaczny wzrost zarówno liczby SOP (z 1285 w 1956 r. do 1659 w 1974 r.), jak i liczby członków (z nieco ponad 1 miliona do ponad 3,47 miliona osób), wśród których większość stanowili rolnicy (w latach 1956 oraz 1974 odpowiednio 91,3% oraz 79,9%). Nastąpił znaczny przyrost wartości wkładów oszczędnościowych oraz kredytów, które w coraz mniejszym stopniu finansowano za pomocą kredytu refinansowego (w 1956 r. na poziomie 88,2%, zaś w 1974 r. wyłącznie w 1,6%³). Widoczne próby przywrócenia samorządności jako podstawowej cechy organizacji spółdzielczych oraz oparcia działalności na kryterium rentowności spowodowały, że liczba rentownych SOP w latach 1956-1970 wzrosła z 1114 do 1631 [Ozdowski, red., 1990, s. 92-94].

3. Powrót do centralizacji

Lata 70. XX w. przebiegały w polskiej gospodarce pod hasłem przyspieszenia gospodarczego, do którego postanowiono dostosować również sektor bankowy. Kolejny etap przemian w sektorze bankowości spółdzielczej przypadł

---

³ SOP posiadały swobodę w działalności kredytowej na własny rachunek do 1964 r. W 1965 r. przywrócono państwowy plan kredytowy udzielanych zarówno ze środków własnych, jak i ze zgromadzonych środków ludności. Sukcesywnie dokonywano zmian w przepisach, które na nowo podporządkowywały SOP oraz Centralny Związek SOP władzy publicznej.

zatem na 1 lipca 1975 r., kiedy to na mocy ustawy Prawo bankowe dotychczasowe SOP zostały przekształcone w banki spółdzielcze [Ustawa, 1975]. Ponadto powołano Bank Gospodarki Żywnościowej (BGŻ) jako bank państwowo-spółdzielczy, którego zadaniem była obsługa finansowo-kredytowa rolnictwa, leśnictwa oraz przemysłu rolno-spożywczego. Bank ten powstał na podstawie zlikwidowanego Banku Rolnego, jak również Centralnego Związku SOP. Banki spółdzielcze zostały zobligowane do posiadania w BGŻ co najmniej jednego udziału.

BGŻ miał spełniać rolę centrali finansowej, organizacyjnej oraz rewizyjnej dla banków spółdzielczych. Dyrektorzy poszczególnych banków spółdzielczych mieli być wybierani przez prezesa BGŻ po zasięgnięciu opinii zarządu danej spółdzielni [Ustawa, 1975, art. 41, ust. 1-2, art. 49, ust. 3]. Banki spółdzielcze były wręcz określane mianem terenowych placówek BGŻ [Pietrewicz, 1979, s. 5], choć na podstawie funkcjonowania instytucji organów samorządowych niektórzy badacze wnioskują, iż banki spółdzielcze zachowały swój spółdzielczy charakter [Fajfer, Łukaszewski, Wierzba, 1986, s. 39].

Do kompetencji prezesa BGŻ w kwestii banków spółdzielczych należało ponadto m.in. zatwierdzanie rocznych planów dochodów i kosztów, uchylanie uchwał walnego zgromadzenia lub rady banku spółdzielczego, wydawanie oświadczeń o celowości założenia banku spółdzielczego lub zmianie jego statutu, czy sprawowanie nadzoru nad ich działalnością. W odniesieniu do banków spółdzielczych centrala BGŻ miała za zadanie koordynację ich działalności, opracowywanie projektów zarządzeń i instrukcji, wytyczanie kierunków i metod pracy, czy opracowywanie zasad gospodarki finansowej oraz ocenę ich sytuacji finansowej [Uchwała, 1975 r., §5, ust. 1, §30, ust. 2, §7]. Do funkcji banków spółdzielczych należała z kolei typowa działalność oszczędnościowo-pożyczkowa wśród rolników, rzemieślników i przedsiębiorstw prywatnych oraz czynności związane z obrotem pieniężnym, w tym m.in. obsługa kasowa handlu wiejskiego, spółdzielni produkcyjnych, czy PGR [Drabowski, Jaworski, Krzyżkiewicz, 1980, s. 53].

Tym samym rozpoczął się ponowny okres podporządkowania banków spółdzielczych polityce pieniężno-kredytowej państwa poprzez ich uzależnienie od banku nadrzędnego. Jak wyraźnie wskazał statut BGŻ: „Zadania Banku wykonują centrala i oddziały wojewódzkie Banku oraz zrzeszone w nim banki spółdzielcze” [Uchwała, 1975 r., §4, ust. 1]. Pozory samorządności miał stwarzać Krajowy Zjazd Delegatów banków spółdzielczych, którzy mieli wybierać Radę BGŻ. Do zadań Rady należało m.in. rozpatrywanie sprawozdań i ocena działalności banków spółdzielczych. Faktycznie jednak przewagę w funduszu statuto-

wym BGŻ posiadało państwo, które miało realny wpływ na zarządzanie systemem banków spółdzielczych. Organy samorządu spółdzielczego funkcjonowały na płaszczyźnie doradczej, kontrolnej oraz społeczno-wychowawczej [Ozdowski, red., 1990, s. 95].

Na początku lat 80. wśród spółdzielców bankowych po raz kolejny toczyła się dyskusja w kwestii powrotu do modelowych zasad wielkopolskiej spółdzielczości kredytowej. Przywrócenie samorządności i większej autonomii banków spółdzielczych oraz BGŻ było przedmiotem uchwały II Krajowego Zjazdu Delegatów Banków Spółdzielczych, który odbył się 26-27 lutego 1981 r. Ustawa Prawo bankowe z 1982 r. [Ustawa, 1982] utrzymała jednak podporządkowanie banków spółdzielczych administracji państwowej. Rozszerzono uprawnienia prezesa NBP, który wpływał na ustalanie warunków działalności rozliczeniowej i depozytowo-kredytowej. Podporządkowanie działalności banków spółdzielczych polityce kredytowej państwa poprzez pozycję prezesa BGŻ oraz powoływanych przez niego prezesów poszczególnych instytucji bankowych, wpłynęło równocześnie na ograniczenie samorządności w dysponowaniu funduszami samopomocowymi. Tymczasem w połowie lat 80. ok. 95% kredytów znajdowało pokrycie w środkach własnych banków spółdzielczych (głównie depozytach), a jedynie niewielka część w kredycie refinansowym w BGŻ. Sytuacja ta ewidentnie wskazywała na konieczność działań przywracających realną samorządność spółdzielniom [Ozdowski, red., 1990, s. 131-132].

W latach 1975-1986 liczba banków spółdzielczych zmniejszyła się nieznacznie – z 1664 do 1657, jednakże liczba członków w tym samym okresie spadła z 3 462 600 do 2 525 945. Jako jedną z przyczyn tego stanu rzeczy uznaje się brak motywacji finansowej, związanej z centralizacją decyzji dotyczących podziału zysku. Samorządy banków spółdzielczych nie decydowały samodzielnie o jego przeznaczeniu (wytyczne wskazywała rada BGŻ w porozumieniu z ministrem finansów). Ponadto z kredytów inwestycyjnych i obrotowych korzystały na równych zasadach osoby będące, jak i niebędące członkami banków. Zalety bycia członkiem sprowadzały się wyłącznie do prawa pierwszeństwa w otrzymaniu kredytu, czy możliwości zaciągania niewielkich kredytów na różne potrzeby płatnicze, co w rzeczywistości nie stanowiło odpowiedniej zachęty [Ozdowski, red., 1990, s. 133-140]. Informacje te jednoznacznie podkreślają charakter ówczesnej bankowości spółdzielczej – w pełni podporządkowanej i uzależnionej od decyzji władzy centralnej. Najpoważniejsze ograniczenie stanowił brak możliwości samodzielnego dysponowania funduszami samopomocowymi w celu działalności kredytowej, a zatem istoty spółdzielczości bankowej.

Podsumowanie

Gospodarka nakazowo-rozdzielcza podporządkowała spółdzielczość kredytową władzy centralnej, jako jeden z elementów „pokapitalistycznego” (powojennego) sektora bankowego. Socjalizm zawłaszczył spółdzielczość również w kwestii ideologicznej jako pojęcie wspólnoty realizującej cele, które w pojedynkę byłyby niemożliwe do osiągnięcia. Potwierdzeniem tej hipotezy pozostaje wypowiedź ministra skarbu z sierpnia 1945 r., który stwierdził, że: „Wyrazem zharmonizowania ustroju aparatury pieniężnej z całością i duchem zaszyłych w Polsce zmian politycznych, socjalnych i gospodarczych jest po pierwsze postanowienie, że w Polsce istnieć będą tylko instytucje państwowe, komunalne i spółdzielcze. Banków prywatnych nie będzie” [Drabowski, Jaworski, Krzyżkiewicz, 1980, s. 31]. W jednym z socjalistycznych skryptów uczelnianych do nauki bankowości autorzy podkreślili: „Punktem wyjścia w kształtowaniu bankowości socjalistycznej stała się nacjonalizacja banków prywatnych (...). Miejsce banków prywatnych zajęły banki państwowe oraz w niektórych krajach, w nieznacznym zakresie, banki spółdzielcze” [Fajfer, Łukaszewski, Wierzbą, 1986, s. 22]. Tymczasem instytucje spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowych powstały i funkcjonowały jako swego rodzaju banki prywatne w gospodarce rynkowej od połowy XIX w. Spółdzielczość jako idea była co prawda następstwem negatywnych skutków kapitalizmu, jednakże utożsamianie jej z gospodarką socjalistyczną oraz wskazywanie ruchu spółdzielczego jako instrumentu walki z ustrojem kapitalistycznym [Szczepaniec, 1975, s. 84] wydaje się poważnym nadużyciem. W teorii włączenie spółdzielczości do gospodarki socjalistycznej opiera się na podstawie uznania przez spółdzielczość kierowniczej roli państwa socjalistycznego, z drugiej zaś respektowania przez państwo określonego poziomu autonomii organizacji spółdzielczych. „W okresie zaawansowanego budownictwa podstaw socjalizmu spółdzielczość staje się w coraz większym stopniu ruchem społecznym klas i warstw, związanych ze społeczną własnością środków produkcji” [Szczepański, 1979, s. 55]. Założenia te jednak wydają się błędne w swej istocie. Spółdzielczość opiera się bowiem na własności prywatnej i pełnej odrębności ekonomicznej danej jednostki gospodarczej (autonomiczne decyzje spółdzielców – właścicieli przedsiębiorstwa) w połączeniu ze społeczną płaszczyzną funkcjonowania. Spółdzielczej instytucji kredytowej bliżej zatem do solidaryzmu w wydaniu katolickiej nauki społecznej niż socjalistycznego, pozornego kooperatywności.

Literatura

- Dekret (1945) z dnia 24 sierpnia 1945 r. o zmianie ustawy z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach, Dz. U. 1945, nr 34, poz. 205.
- Dekret (1946) z dnia 24 kwietnia 1946 r. o przejęciu agend, majątku i zobowiązań Centralnej Kasy Spółek Rolniczych przez Bank Gospodarstwa Spółdzielczego, Dz. U. 1946, nr 18, poz. 120.
- Dekret (1947) z dnia 28 października 1947 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach, Dz. U. 1947, nr 66, poz. 401.
- Dekret (1948) z dnia 25 października 1948 r. o reformie bankowej, Dz. U. 1948, nr 52, poz. 412.
- Drabowski E., Jaworski W., Krzyżkiewicz Z. (1980), *Bankowość w gospodarce socjalistycznej*, PWE, Warszawa.
- Fajfer W., Łukaszewski M., Wierzba R. (1986), *Bankowość w socjalizmie*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk.
- Ochociński S. (1984), *Podstawy i zasady spółdzielczości kredytowej w Polsce Ludowej (W świetle doświadczeń „wielkopolskiego systemu spółdzielczego”)*, Zeszyty Naukowe – Seria II, z. 80, Wydawnictwo AE, Poznań.
- Ozdowski J., red. (1990), *Spółdzielczość bankowa*, PWE, Warszawa.
- Pietrewicz M. (1979), *Banki spółdzielcze – rolnikom*, ZW CZSR, Warszawa.
- Szczepaniec J. (1975), *Banki spółdzielcze w Polsce ludowej*, ZW CRS, Warszawa.
- Szczepański J. (1979), *Funkcje przedsiębiorstwa spółdzielczego w gospodarce socjalistycznej*, Zeszyty Naukowe – Seria II, z. 68, Wydawnictwo AE, Poznań.
- Uchwała (1958) Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 1958 r. w sprawie zasad gospodarki finansowej organizacji spółdzielczych, „Monitor Polski” 1958, nr 52, poz. 306.
- Uchwała (1975) nr 117 Rady Ministrów z dnia 27 czerwca 1975 r. w sprawie nadania statutu Bankowi Gospodarki Żywnościowej oraz zasad opodatkowania tego Banku i zrzeszonych w nim banków spółdzielczych, „Monitor Polski” 1975, nr 23, poz. 144.
- Ustawa (1957) z dnia 29 maja 1957 r. o zmianie dekretu z dnia 25 października 1948 r. o reformie bankowej, Dz. U. 1957, nr 31, poz. 136.
- Ustawa (1960) z dnia 13 kwietnia 1960 r. o prawie bankowym, Dz. U. 1960, nr 20, poz. 121.
- Ustawa (1975) z dnia 12 czerwca 1975 r. Prawo bankowe, Dz. U. 1975, nr 20, poz. 108, art. 59.
- Ustawa (1982) z dnia 26 lutego 1982 r. Prawo bankowe, Dz. U. 1982, nr 7, poz. 56.
- Zarządzenie (1956) ministra finansów z dnia 13 kwietnia 1956 r. w sprawie ustalenia wzorcowego statutu dla kas spółdzielczych, „Monitor Polski” 1956, nr 31, poz. 401.
- Zarządzenie (1963) ministra finansów z dnia 3 października 1963 r. w sprawie zakresu działania spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowych, „Monitor Polski” 1963, nr 32, poz. 190.

**CO-OPERATIVE BANKING IN THE ECONOMY OF POLISH PEOPLE'S
REPUBLIC AS AN EXAMPLE OF ANTINOMY OF ECONOMIC FREEDOM**

Summary: The Institution of the co-operative credit was formed as the form of the management and the original objective was economical and moral raising of poorer social layers. It should be emphasized that the co-operative bank is a private activity, where the owners are the holders of shares who are the members of the cooperative. In the period of Polish People's Republic, the co-operative banking was subordinated to rules of the prescriptive-distribution economy. Socialist authorities tried to preserve appearances of the autonomy in the form of functioning of individual managerial organs. Indeed, however by passing next legal documents, the co-operative banking lost its co-operative, private character by handing over decision-making competence to the central authority.

Keywords: co-operative banking, economic freedom, Polish People's Republic.